

ВІДГУК

офіційного опонента Дічек Наталії Петрівни,
доктора педагогічних наук, професора, завідувача відділу історії педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України
на дисертацію Бубін Алли Олександрівни
“Становлення та розвиток системи суспільного дошкільного
виховання на Волині (середина ХІХ – друга половина ХХ ст.)”,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та
історія педагогіки

Орієнтація на забезпечення органічного поєднання сучасної освіти з історією і традиціями українського народу, закладена ще Державною національною програмою “Освіта. Україна ХХІ століття” (1993р.), передбачає актуалізацію розроблення історико-педагогічної тематики, яка дає змогу обґрунтувати взаємодію традиційного й унікального в педагогіці, встановити взаємозв’язок ідей минулого та сучасних інноваційних освітніх пошуків, поглибити і уточнити історію національного освітнього поступу.

Сучасне суспільство відійшло від тлумачення освіти лише як цілеспрямованого процесу і результату оволодіння учнями знань, умінь і навичок. Освіта нині визнається базовою, універсальною цінністю, яка визначає суспільні процеси. Зростає значення її духовного складника, розуміння її як процесу передачі знання і формування на його основі ціннісних ставлень, умотивованої загальнолюдськими цінностями поведінки особи. І ми погоджуємося з концептуальною тезою Алли Олександрівни Бубін про те, що розвиток дошкільного виховання як початкової, а отже архізначущої стадії розвитку особистості, набуває першочергової ваги. Водночас вмотивованою є й потреба дослідити регіональне розмаїття набутого вітчизняною педагогічною теорією-і практикою знання про шляхи розвитку суспільного дошкільного виховання, зокрема у Волинському краї, відомому на теренах України своєю самобутньою культурою, з метою виявити неповторний культурно-освітній поступ, минулі просвітницькі і благодійні

традиції і зважено врахувати їх у моделюванні сучасного освітнього простору відповідно до змінюваних суспільно-економічних умов буття. У зазначених сенсах, дослідження Алли Олександрівни, присвячене розкриттю еволюції системи суспільного дошкільного виховання на Волині (середина ХІХ – друга половина ХХ ст.), є своєчасним і науково затребуваним.

Актуальність дисертації підсилюється, на наш погляд, і тим, що автор обрала для аналізу період так званих перехідних етапів історії – маємо на увазі суспільно-політичні зміни, пов'язані з Першою світовою війною і поваленням Російської імперії, зі встановленням радянської влади і поділом Волині між двома країнами, нарешті з Другою світовою війною і об'єднанням волинських земель. Не можна обійти увагою хоча й короткий, але значущий для українського державотворення період національно-демократичної революції (1917-1920), коли освітні реформи були одним із засобів розбудови національної держави. Отже, дібраний дисертантом доволі великий історичний проміжок – 100 років, увібрав щонайменше чотири масштабних періоди. На нашу думку, це дуже ускладнило завдання дисертанта, про що згадуватимемо не раз, і вважаємо, що для кандидатського дослідження варто було б звужити хронологічні межі.

За твердженням фахівців, перехідні етапи історії становлять складність для студіювання, але завжди приховують у собі невичерпні пізнавальні можливості, дають підґрунтя для теоретичних узагальнень і концептуальних побудов. Вважаємо, що А.О.Бубін скористалася цим потенціалом і виявила та обґрунтувала зміни у формуванні організаційно-правової бази функціонування суспільного дошкільного виховання (підрозділ 1.3. дисертації), переконливо відобразила вплив на його розвій зовнішніх чинників у різні періоди (підрозділ 2.2. дисертації), а також показала роль волинської громадськості як основного внутрішнього чинника, що сприяв поступовій українізації дошкільного виховання у певні періоди (підрозділ 2.1. дисертації). У сув'язі з цим суттєвим аспектом, що також визначає високий ступінь актуальності і новизну розглядуваного дослідження,

тлумачимо й здійснену автором презентацію ще не розкритих донині пластів знання, пов'язаних з буденною практичною діяльністю і самих різнотипних дошкільних осередків, і різноманітних за спрямуванням роботи та етнічною приналежністю громадсько-просвітницьких організацій, особливо на межі ХІХ-ХХ ст. та періоду 1920-1930-х років, які опікувалися питаннями дошкільного виховання.

У контексті зазначеного наголосимо, що значущим позитивом дисертації, на наше переконання, є здійснений автором коректний і об'єктивний аналіз репрезентативного корпусу джерел (421 одиниця), понад третину яких становлять архівні матеріали з 5-ти архівосховищ Києва, Львова, Житомира, Рівного. Дисертант відрефлексувала й 9 польськомовних джерел, що дало змогу висвітлити стан дошкільної справи у південно-західних волинських землях, які перебували в межах Польської держави, спираючись на раніше практично невідомий фактографічний матеріал. Алла Олександрівна не лише здійснила ретельний пошук джерел, а й їх виважений добір, систематизацію, а далі – аналіз. Саме ці джерельні операції й забезпечили і панорамне висвітлення розвитку суспільного дошкільного виховання в краї, й «вихід» на рівень змістовних історичних узагальнень і висновків, і введення у науковий обіг нових важливих фактів і відомостей.

Оскільки наука розвивається, лише збагачуючись новими фактами, модернізуючи методи дослідження, з допомогою яких здобувається та інтерпретується нове знання, то у цьому сенсі дисертація задовольняє вимогам наукової новизни, оскільки, з одного боку, розширює знання про національний соціокультурний досвід, про освітні процеси на українських землях на зламі суспільних епох, а з другого – репрезентує дослідження, виконане у руслі новітніх методологічних тенденцій в історичній науці, а саме у річищі мікроісторії, тобто на обмеженому полі спостереження, що, за Джованні Леві, дає змогу якісно розширити потенціал історичного пізнання і відкриває можливості для нової візії становлення історичних макроструктур.

Через відображення діяльності різноманітних дошкільних інституцій, численних громадських і добродійних об'єднань, дисертант показала специфіку розвитку суспільного дошкільного виховання на Волині у розглядуваний період, узагальнила основні типи дошкільних закладів, характерні для згаданих нами ключових періодів, та висвітлила зміст їх діяльності, з'ясувала форми підготовки працівників для дошкільних установ. Тому маємо підстави казати, що А.О.Бубін у цілому досягла визначеної у вступі мети дослідження. Робота задовольняє вимозі наукової новизни, оскільки розширює знання про національний соціокультурний досвід, про освітні процеси у регіональному вимірі на тлі розвитку дошкільця в умовах різних суспільних епох. Дисертант сформулювала аргументовані висновки, що відзначаються логікою і необхідним ступенем узагальнення, її дослідження є завершеним, самостійним і науково переконливим.

Практичне значення дисертаційного доробку доведено упровадженням результатів дослідження у навчально-виховний процес 3-х ВНЗ України, 3-х педагогічних коледжів та Інституту післядипломної педагогічної освіти, про що є відповідні довідки. Варто зазначити наукову і практичну цінність скомпонованих дисертантом додатків до дисертації. Оцінюємо їх матеріали і як свідчення ґрунтовності виконаного дисертантом джерельного пошуку, своєрідною доказовою базою сформульованих висновків, а також і як важливий практичний здобуток, що може бути корисним посібним знаряддям у навчальному процесі педагогічних ВНЗ.

Дисертація і автореферат А.О.Бубін оформлені згідно з вимогами положення про "Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника". Основні результати дисертації представлено у 10 одноосібних публікаціях, які відповідають тематиці роботи. Серед них 7 статей вміщено у фахових виданнях і 2 у закордонних наукових виданнях.

Поряд з позитивною оцінкою дисертаційної роботи вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання:

1. Високо оцінюючи використану дисертантом джерельну базу дослідження, що є наріжним каменем будь-якої історичної студії, зауважимо, що в її описі у вступі до дисертації (с.8-9) варто було схарактеризувати задіяні джерела не за місцем зберігання, а за типом джерел – документальні, статистичні, нарисні, джерела-продукти педагогічної діяльності тощо, зі стислим описом їх використаних видів.

2. У підрозділі 1.2. дисертації, що називається «Передумови розвитку дошкільної освіти на Волині», схарактеризовано власне не стільки передумови, які за визначенням є «попередніми умовами існування, виникнення чогось», тобто існували у часі до історії розглядуваного педагогічного явища, скільки розкрито зовнішні обставини й особливості його розгортання протягом усього взятого до вивчення відтинку часу у 100 років.

3. Тяжіння дисертанта до опису становлення і розвитку феномену суспільного дошкільного виховання на Волині у тривалому русі не лише дуже ускладнило її дослідження, про що вже зазначали, а й призвело до певної мозаїчності у викладі матеріалу. Зокрема, у вивченні функціонування мережі інституцій дошкільного виховання протягом визначеного у змісті роботи періоду 1939-1950 рр. (підрозділі 2.2.2. дисертації) здобувач без аргументації повністю знехтувала проміжком 1941-1945-й рр. А обґрунтування верхньої межі дослідження як такої, що пов'язана з наказом облвно щодо виконанням народногосподарського плану Волинської області з укомплектування дитячих садків тощо (с. 8 дисертації), не є вагомим історичним приводом обмежити студію. Можливо, з цим пов'язана й «клаптиковість» опису матеріалу у цьому підрозділі, до того ж перший проаналізований у ньому документ датується 1941 р. і цим фактично обмежується висвітлення історичного проміжку з 1939 по 1945 рр.

Відсутність дотримання у викладі матеріалу хронологічної послідовності й занадто вільне тлумачення автором хронологічних меж періодів дещо зменшила його логічність.

4. Хоча розроблену дисертантом періодизацію формування і розвитку системи суспільного дошкільного виховання на Волині у визначених хронологічних межах, подану у загальних висновках до дисертації (сс.182-183 дисертації) вважаємо певним теоретичним здобутком, який дав змогу Аллі Олександрівні не лише заглибитися у причинно-наслідкові зв'язки досліджуваних процесів, структурувати свої міркування і висновки, і власне забезпечити їх новизну, все ж зазначимо таке. В історичній науці періодизація не є самоціллю, а виступає насамперед методологічним інструментом розбудови дослідження, його проблемно-хронологічним «скелетом», на основі якого і вивчається минуле. У продовження наголосимо, що розглядувана дисертація за науковим жанром є спеціалізованим історичним дослідженням, тобто його автор мусить володіти знанням з педагогіки, у тому числі дошкільної педагогіки, й одночасно бути знавцем історії педагогіки, а головне – вміти фахово здійснювати історичну реконструкцію минулого, підпорядковуючи її теоретико-методологічним вимогам історичної науки, «гілкою» якої є історія педагогіки. На нашу думку, саме з точки зору методології історії розглядувана дисертація є найбільш уразливою, бо містить певні дискусійні аспекти. А саме: структура роботи, окреслена у змісті (с.3), не відображає ту складність розробленої автором проблеми, яка закладена у формулюванні теми й насамперед – у її хронологічних межах. Водночас текст роботи переконує у теоретичній вагомості й інформативній новизні відрефлексованого матеріалу. Визнаємо, що з огляду, у першу чергу, на багатомірність і масштабність суспільно-політичних процесів, які відбувалися упродовж досліджуваних 100 років, дисертантка поставила перед собою дуже складне завдання і все ж посильно впоралася з ним. Доцільно було підпорядкувати виклад розробленою нею ж, але не використаною, періодизації досліджуваного феномену.

Однак висловлені дискусійно-критичні міркування не заперечують наукового і практичного значення та загальної позитивної оцінки поданої до

захисту роботи. Здобувач виявила здатність до ефективного наукового пошуку, створивши ґрунтовний дисертаційний продукт.

Підводячи підсумок, наголосимо, що значущість зібраного і проаналізованого матеріалу, висновки і результати наукової роботи дають підстави визнати: автореферат і дисертація “Становлення та розвиток системи суспільного дошкільного виховання на Волині (середина XIX – друга половина XX ст.)” відповідають вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор Бубін Алла Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор

Н.П.Дічек

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ

Завідуючий відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України

Дічек Н. П.

Бубін Алла Олександрівна

